

משנה ה

עֲבָרָה - אשה הרה **שְׁהָרִיחָה** תבשיל, ונתאוותה לאכול - **מֵאֲכִילִין אוֹתָהּ** מהתבשיל **עַד שֶׁתִּשָּׁיב נַפְשָׁהּ** ותתיישב עליה דעתה¹¹⁹.
חוֹלָה - **מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי בְקִיאִין** - רופאים מומחים. **וְאִם אֵין שֵׁם בְקִיאִין** - **מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, עַד שְׁיֹאמַר דִּי אַכְלְתִּי**, ואינני מסוכן יותר¹²⁰:

משנה ו

מִי שְׁאַחֲזוּ בְלִמוֹס - חולי הבא מחמת רעבון - **מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ אֶפְלוֹ דְבָרִים טְמֵאִים עַד שְׁיֹארוּ עֵינָיו** שיתרפא¹²¹.
מִי שֶׁנִּשְׁכַּח בְּלֵב שׁוֹטָה - **אֵין מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ מִחֲצַר כְּבֵד** - מיותרת הכבד **שְׁלוֹ** - של הכלב, שאף על פי שנהגו העם להשתמש ברפואה זו, אין

ר' עובדיה מברטנורא
תנוק הוי בן י"ג שנה ויום אחד וקודם זה אינו בר עונשין: ה עוברת שהריחה. העובר מריח ריח התבשיל והיא מתאוה לו, ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים: על פי בקיאים. רופאים מומחין באומנותן: אין שם בקיאים מאכילין אותו על פי עצמו. הכי מפרשה מתניתין בגמרא, במה דברים אמורים דסומכין על דברי בקיאים, בומן שהחולה אומר איני צריך או שותק, אבל אמר צריך, אין שם בקיאים כלל, כלומר אין בקיאותן חשובה לכלום אבל מאכילין אותו ע"פ עצמו. ואף על פי שהבקיאים אומרים אינו צריך: ו בולמוס. חולי האוחז מחמת רעבון ומסוכן למות,

וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא: כלב שוטה. רוח רעה שורה עליו. וסימנים שלו, פיו פתוח ריריו נוטף אזניו סרוחות וזנבו מונחת לו בין ירכותיו ומהלך על צדי רשות הרבים, ויש אומרים אף נובח ואין קולו נשמע: אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ואע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו

ביאורים והרחבות

119. גרסינן בגמרא (פב, א): תנו רבנן: עוברת שהריחה בשר קודש, או בשר חזיר, תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה, אם נתיישבה דעתה מוטב, ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמה, ואם נתיישבה דעתה מוטב, ואם לאו מאכילין אותה שומן עצמו, **שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים.**

120. בגמרא (פג, א), למדין: **חסורי מיחסרא והכי קתני** (על פי דעת ר' ינאי בפירוש המשנה): במה דברים אמורים (שמאכילין אותו על פי בקיאים)? דאמר "לא צריך אני", אבל אמר "צריך אני", (אם) אין שם בקיאים תרי (שני בקיאים), אלא (רק בקיא) חד דאמר לא צריך, מאכילין אותו על פי עצמו (אך אם החולה אומר 'צריך' ושני בקיאים אומרים 'לא צריך' - לא מאכילים אותו).
מר בר רב אשי אמר: כל היכא דאמר "צריך אני", אפילו איכא מאה דאמרי "לא צריך", לדידיה שמעינן, שנאמר: "לב יודע מרת נפשו" (ולפי דבריו, פירוש המשנה "אין שם בקיאים", כלומר שלא מתחשבים בדעתם כלל, שאפילו הם מאה והוא אחד, כיוון שהוא אומר שצריך יאכל, ש"לב יודע מרת נפשו").

121. בגמרא (פג, א), למדין: תנו רבנן: מניין היו יודעין שהאירו עיניו? משיבחיין בין טוב לרע. אמר אביי: ובטעמא. תנו רבנן: מי שאחזו בולמוס, מאכילין אותו הקל הקל (מתחילין באיסורין קלים): טבל ונבלה, מאכילין אותו נבלה (טבל יש בו מיתה בידי שמים ונבלה בלא תעשה בלבד), טבל ושביעית, שביעית (שביעית בעשה), טבל ותרומה - תנאי היא, דתנאי: מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה, בן תימא אומר: תרומה ולא טבל.

בה משום רפואה בדוקה, ואין להאכילו איסור שרפואתו מפוקפקת. **וְרַבִּי מְתִיא בֶן חֲרָשׁ * מְתִיר** שלדעתו רפואה גמורה היא.

וְעוֹד אָמַר רַבִּי מְתִיא בֶן חֲרָשׁ: הַחֹשֶׁשׁ בְּגֵרוֹנוֹ - מְטִילִין לוֹ סָם - תְּרוּפָה בְּתוֹךְ פִּיּו בַשַּׁבָּת לרפאותו, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק סַכְנַת נַפְשׁוֹת, וְכָל סָפֵק נַפְשׁוֹת דּוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת¹²²:**

משנה ז

מִי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפְלֵת אבנים בשבת, ויש סָפֵק אם הוא נשאר שָׁם סָפֵק אֵינוֹ שָׁם - שכבר ניצול ויצא ממנה, ואפילו אם הוא מתחת למפולת, עדיין סָפֵק אם הוא חַי סָפֵק אם הוא מֵת, ואפילו לא ברור מי האיש שישנו שם, סָפֵק נִכְרִי הוא שלא מחללים עליו שבת, סָפֵק יִשְׂרָאֵל שמחללים עליו את השבת, על אף כל הספקות הללו מִפְּקָחִין עָלָיו

הגל ומחפשין אחריו. ואם בדקו עד חוטמו, בין מלמעלה למטה, בין מלמטה למעלה, ולא מצאו בו נשמה, בידוע שהוא מת ושוב אין מפקחין עליו, דכתיב (בראשית ז') כל אשר נשמת רוח חיים

ר' עובדיה מברטנורא אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך: ור' מתיא בן חרש מותר. קסבר רפואה גמורה היא. ואין הלכה כר' מתיא בן חרש: החושש בשניו. שמתחיל בשר החניכים להתאכל ומשם הולך לחיך ולגרון: מטילין לו סם. שורש עשב לרפואה: וכל ספק נפשות דוחה את השבת. כל, לאתויי כגון דפשיטא לן דבשבת זו לא ימות, אלא ספק שאם לא יעשו לו היום, שמא ימות לשבת הבאה. וכגון דאמדוהו לשתות סם זה לתמניא יומי, ויומא קמא שבתא, מהו דתימא לעכבינהו עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא, קמ"ל: ז מפקחין עליו. חופרין את

ביאורים והרחבות

122. בגמרא (פד, ב) שואלין: מדוע יש את הכפילות הזו במשנה בנוסח של ספק נפשות? ותוצו: אמר רב יהודה אמר רב: לא ספק שבת זו בלבד אמרו, אלא אפילו ספק שבת אחרת. היכי דמי? כגון דאמדוהו שיצטרך לקחת תרופה לתמניא יומי ויומא קמא שבתא, מהו דתימא ליעכב עד לאורתא (ורק במוצאי שבת יתחיל לרפאותו), כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא, קא משמע לן!

תניא נמי הכי: מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו, ולא שבת זו בלבד אמרו, אלא לשבת אחרת, ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא, אלא מחמין לו מיד מפני שספק נפשות דוחה את השבת, ולא ספק שבת זו, אלא אפילו ספק שבת אחרת. ואין עושין דברים הללו, לא על ידי נכרים ולא על ידי כותיים, אלא על ידי גדולי ישראל. ואין אומרין יעשו דברים הללו על פי נשים על פי כותיים, אבל מצטרפין לדעת אחרת (פירש"י: כגון שניים אומרים צריך, ושלושה אומרים אין צריך, ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהווי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל). תנו רבנן: מפקחין פקוח נפש בשבת, והזיזו הרי זה משוכה, ואין צריך ליטול רשות מבית דין.

רבי מתיא בן חרש היה תנא בדור השלישי והרביעי. יצא מהארץ לרומי וייסד שם ישיבה. בית דינו ברומי נתפרסם לשבח (סנהדרין לב, ב). כאן, במשנתנו, הוא קבע את ההלכה שספק נפשות דוחה את השבת. שנינו באבות (ד, טו): רבי מתיא בן חרש אומר: הוי מקדים בשלום כל אדם. והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים.

אֵת הַגֵּל - מפנים מעליו את ערמת האבנים כדי להצילו¹²³. **מִצְאוּהוּ חַי** אפילו לחיי שעה - **מִפְקָחִין עָלָיו** - ממשיכים לפנות מעליו את האבנים, **וְאִם מָת** - וַיִּחְיֶהוּ שם עד מוצאי שבת¹²⁴:

משנה ח

קרבנות הַטָּאֵת וְאִשֵּׁם וְדָאִי¹²⁵ מִכִּפְרִין על העברות שבאו עליהם, לאחר שבעליהם עשו תשובה. מִיָּתָה של האדם או וַיּוֹם הַכְּפֹרִים מִכִּפְרִין יחד עם הַתְּשׁוּבָה¹²⁶.

הַתְּשׁוּבָה מִכִּפְרֵת¹²⁷ בפני עצמה על עֲבֹרוֹת קָלוֹת, דהיינו על שביטל מצוות עֲשֵׂה שאין עליה עונש בתורה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה - כלומר על לאו הניתק ל"עשה" (גמרא). וְעַל עֲבִירוֹת הַחֲמוּרוֹת כגון

ר' עובדיה מברטנורא
באפיו: מצאוהו חי מפקחין עליו. לא נצרכה אלא שראו בו שא"א שיחיה אלא חיי שעה ומיד הוא מת, קמ"ל דמפקחין עליו בשביל אותו חיי שעה: מת אין מפקחין עליו. הא קמ"ל, דאפילו לדברי האומר מצילין את המת מפני הדליקה, בהא מודה דאין מפקחין. דגבי דליקה התירו לטלטל המת ולהוציאו, דאי לא שרית ליה אתי לכבווי מתוך שאדם בהול על מתו. אבל הכא אי לא שרית ליה לפקח את הגל מאי אית ליה למעבד דתהוי אסורא דאורייתא דנשרי הא מקמי הא: ח חטאת ואשם ודאי. מכפרים עם התשובה. ולא חש התנא להזכירה, דמסתמא

כשהוא מביא חטאתו ואשמו כבר עשה תשובה, שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן: **אשם ודאי**. כגון אשם גזילות ואשם מעילות: **על עשה ועל לא תעשה**. הניתק לעשה, תשובה מכפרת. אבל לא תעשה שיש בה מלקות, תשובה תולה ויה"כ מכפר. ומסקנא דמלתא בגמרא, שאם הויד בעשה ובלאו הניתק לעשה, או שגג בלא תעשה שיש בו מלקות ועשה תשובה, אינו זו משם עד

ביאורים והרחבות

123. בגמרא (פה א) שואלין: מדוע צריך להביא במשנה כל הני ספקי דקתני? ותרצו: "לא מיבעיא" קאמר: לא מיבעיא ספק הוא שם, ספק אינו שם, דאי איתיה חי הוא (שאם ישנו חי שם) דמפקחין, אלא אפילו ספק חי, ספק מת, מפקחין! ולא מיבעיא ספק חי, ספק מת דישראל, אלא אפילו ספק כותי, ספק ישראל, מפקחין!

124. בגמרא (לה, א) למדין שפסיקה זו נשנתה אפילו לשיטת רבי יהודה בן לקיש, שאמר בענין שריפה בשבת - מצילין את המת מפני הדליקה, מפני שאדם בהול על מתו, ואם לא היית מתיר לו - יבוא לכבות. אך בענין הגל גם הוא יסבור שאין לגעת במת. עוד למדין: תנו רבנן: עד היכן הוא בודק? עד חוטמו, ויש אומרים: עד לבו. בדק ומצא עליונים בגל מתים, לא יאמר כבר מתו התחתונים. מעשה היה ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים. 125. בגמרא (פה ב) מדייקין, שדוקא אשם ודאי מכפר, אבל אשם תלוי, אינו מכפר כפרה גמורה, כי הוא מכפר בינתיים עד שיוודע לו חטאו ויביא קרבן ראוי.

126. בגמרא (פה ב) למדין, שמשנתנו היא אפילו לשיטת רבי, הסובר שעצם יום הכיפורים מכפר גם אם לא עשה תשובה. ופשט משנתנו ("מכפרים עם התשובה") הוא שתשובה צריכה ליום הכיפורים כדי לגמור את הכפרה, ויום הכיפורים - אינו צריך תשובה.

127. גרסינן בגמרא (פו, ב): היכי דמי בעל תשובה? אמר רב יהודה: כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה. מחווי (היה מראה) רב יהודה: באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום.